

Rudolf Rasch

Muziek in de Republiek (Oude Versie)

Hoofdstuk Vijf: Literatuur en materiaal

Deze tekst maakt deel uit van de oude versie van het project “Muziek in de Republiek”, die eerder online beschikbaar was onder de titel *Geschiedenis van de Muziek in de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden*. Een nieuwe, geheel bijgewerkte versie is, met talrijke illustraties en op groot formaat, in boekvorm (380 bladzijden) beschikbaar als

Muziek in de Republiek: Muziek en maatschappij in de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden 1572-1795

Uitgeverij KVNMM, 2018.

ISBN 9789063752316

Zie: <https://www.kvnm.nl/nl/Webshop/Muziek-in-de-Republiek>

De documentatiedelen van de oude versie zijn niet in het boek opgenomen. Deze zijn raadpleegbaar op de website.

Voor literatuurverwijzingen zie de file “Literatuur”.

Verwijzingen naar deze tekst graag op de volgende manier:

Rudolf Rasch, Muziek in de Republiek (Oude Versie): Hoofdstuk Drie: De Republiek
<https://muziekinderepubliek.sites.uu.nl/>

Voor opmerkingen, suggesties, aanvullingen en correcties: r.a.rasch@uu.nl

© Rudolf Rasch, Utrecht/Houten, 2018

5 december 2018

HOOFDSTUK VIJF

LITERATUUR EN MATERIAAL

5.1 Boeken en Tijdschriften

5.2 Muziekuitgaven

5.3 Geluidsmateriaal

5.4 Oorspronkelijk Materiaal

5.5 Onderzoek

5.1 Boeken en Tijdschriften

De oudste verhandelingen over het muzikleven in de Republiek verschenen reeds in de tweede helft van de achttiende eeuw, maar deze zijn schetsmatig en anekdotisch van aard. Men moet hierbij denken aan de notities over 84 Nederlandse musici door Jacob Wilhelm Lustig, organist aan de Martinikerk te Groningen, gepubliceerd in Friedrich Wilhelm Marpurgs *Kritisch-historische Briefe über die Tonkunst* (1762)¹ en Charles Burneys optekeningen over het muzikleven hier te lande, naar aanleiding van zijn tweede reis door Europa, in 1772.

Lustigs notities, in lengte variërend van een korte zin tot een volledige alinea, kunnen in geen enkel opzicht de moderne toets der kritiek doorstaan: ze wemelen van de halve en hele fouten en zijn dikwijls sterk persoonlijk gekleurd. Niettemin geven ze een beeld van wie er in het Nederlandse muzikleven van het midden van de achttiende eeuw een rol spelen. Hij noemt organisten, violisten, amateurs, instrumentenbouwers, muziekuitgevers, buitenlandse musici die de Republiek hadden aangedaan en/of wier werken hier waren gedrukt.

Voor Burney was zijn bezoek aan de Republiek de afsluiting van zijn tweede muzikale reis door Europa, die hem eerst via de Zuidelijke Nederlanden naar Zuid-Duitsland, Oostenrijk (Wenen), Saksen (Dresden) en Noord-Duitsland (Hamburg) had gevoerd. Van Bremen komende was Groningen de eerste plaats die hij bezocht. Vervolgens ging hij naar Lemmer om vandaar over de Zuiderzee naar Amsterdam te varen. Na een uitvoerig bezoek aan die stad volgden nog korte bezoeken aan Haarlem, Leiden, Den Haag, Delft en Rotterdam, alvorens hij naar Londen terugkeerde. Aangezien Burney's bezoek niet samenviel met opvallende gebeurtenissen in de concert- of opera-zaal, besteedde hij de meeste aandacht aan orgels en organisten; met name de blinde Amsterdamse organist Jacob Potholt wordt uitvoerig geprezen. Verder noemt hij beiaards en beiaardiers, de muziek in de Hoogduitse synagoge te Amsterdam en die van de Hofkapel in Den Haag.

Na de Franse tijd verdwijnt de directe informatie over het muzikleven van de Republiek uit het gezicht. Toch geven sommige bronnen uit de negentiende eeuw, zoals het tijdschrift *Caecilia*, het *Biographisch woordenboek der Nederlanden* (1852-1878), begonnen door Abraham Jacob van der Aa (1792-1857), en de *Biographie des artistes-musiciens néerlandais* uit 1864 van Edouard Gregoir (1822-1890), nog veel informatie die uit de eerste of tweede hand van personen was verkregen en niet teruggaat op onderzoek van geschreven bronnen uit het verleden.

Toen de belangstelling voor het Nederlandse muzikaal verleden opkwam tijdens de tweede helft van de negentiende eeuw, beseften men dat men eerst materiaal moest gaan verzamelen voordat men enigszins

1. Lustig bedient zich hier van het pseudoniem Conrad Wohlgemuth, wat de achternaam betreft uiteraard een synoniem van zijn werkelijke naam.

gefundeerde overzichten kon produceren. De zeventig jaar van 1868 (het oprichtingsjaar van de Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis) tot 1938 (het verschijningsjaar van de eerste muziekgeschiedenis van de Republiek) zijn dan ook gevuld met allerlei studies die primair materiaal ontsluiten, benevens met een aantal studies van deelaspecten van de Nederlandse muziekgeschiedenis van de zeventiende en achttiende eeuw, bijvoorbeeld betreffende bepaalde steden, kleinere periodes, genres, en componisten.

Het eerste overzicht dat de gehele muziekgeschiedenis van de Republiek en niets dan dat behandelt is *Het muziekleven in Nederland in de 17e en 18e eeuw* van Dirk Balffoort uit 1938. Dit werk heeft als grote verdienste dat hier voor het eerst de hoofdlijnen van de ontwikkeling van het muziekleven en de muzikale compositie in de Republiek worden uitgezet. En deze lijnen zijn, zoals meestal geldt voor pionierstudies, voor het grootste gedeelte de juiste. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen de 17de en de 18de eeuw, die inderdaad heel verschillend van karakter zijn. Binnen deze perioden is de indeling naar culturele sector: kerk, muziekcollege, schouwburg, enz., maar niet dogmatisch strak. In de hoofdstukken is algemene informatie over deze sectoren vermengd met biografische en bibliografische gegevens. Tegelijk kent het boek natuurlijk beperkingen: het is geen zeer uitvoerig werk; het moest voor een groot publiek begrijpelijk zijn; de staat van kennis waarop Balffoort kon terugvallen was nog beperkt; enz. Toch is het nog altijd de beste eerste introductie met betrekking tot de muziekgeschiedenis van de betreffende periode. In de herdruk van 1981 is een aantal aperte onjuistheden verbeterd en is de literatuuropgave geactualiseerd; helaas zijn er teveel drukfouten ingeslopen.

Na Balffoorts boek zijn enkele werken verschenen, zeer verschillend van aard, die de muziekgeschiedenis van de Republiek behandelen als onderdeel van een complete Nederlandse muziekgeschiedenis: *Zeven eeuwen Nederlandse muziek* van W.H. Thijssen (1949) en de *Geschiedenis van de muziek in de Nederlanden* van Charles van den Borren (1949-1951). Deze twee studies - hoe verschillend ook van stijl en opzet - zijn beslist de moeite waard, maar hebben de handicap dat ze zich voornamelijk beperken tot de behandeling van repertoire dat tijdens het schrijven in moderne druk en uitgave beschikbaar was, en dat was anno 1950 nog niet zo heel veel. De tekst *Muziek in de Nederlanden van 1100 tot heden*, samengesteld door Erik Beijer en Leo Samama, behorende bij de gelijknamige Teleac-cursus (1989), is door het enorme gebied dat moest worden bestreken noodzakelijk oppervlakkig. Het overzicht (opgezet volgens muzikale functie of institutie) is niettemin goed en het geheel is afwisselend geïllustreerd. Helaas heeft het zetfoutenduiveltje hier en daar goed huisgehouden. *Een muziekgeschiedenis der Nederlanden*, recentelijk (2001) verschenen, bestrijkt de Noordelijke en de Zuidelijke Nederlanden, van de prehistorie tot heden, en zowel klassieke als lichte (populaire) muziek. Er is echter geen doorlopend verhaal, maar een selectie van gebeurtenissen die worden uitgewerkt en in wisselende mate aanleiding geven tot beschouwingen van meer algemene aard. Een twintigtal hoofdstukjes (uit een totaal van 126) betreft het tijdvak en het grondgebied van de Republiek.

Het boek *Den lustelycken Mey* van E. Rebling (1950), waarin wordt gepoogd het muziekleven weer te geven als bepaald door de maatschappelijke verhoudingen in een marxistische visie, betreft alleen de zeventiende eeuw. Enkele andere publikaties bestrijken nog kortere periodes uit het totale tijdvak.

Behalve deze overzichtswerken bestaat er inmiddels een behoorlijk aantal monografieën op het gebied van de Nederlandse muziekgeschiedenis van de zeventiende en achttiende eeuw. Studies van de muziekgeschiedenis van bepaalde steden zijn, om te beginnen, in zeker aantal voorhanden, o.m. met betrekking tot Amsterdam (Scheurleer: 17de eeuw; Bottenheim: 18de eeuw), Haarlem (De Klerk), Den Haag (Scheurleer: 18de eeuw), Rotterdam (Wagener) en Maastricht (Quaedvlieg). Er bestaan boeken die de muziekgeschiedenis van een bepaalde provincie of regio behandelen, maar omdat het accent dan meestal op de negentiende en twintigste eeuw ligt is de behandeling van de eerdere periode summier. We noemen die met betrekking tot Limburg (Van Dijk), Zeeland (Scherft) en de IJsselregio (Ten Bokum). Voor Friesland is er een studie over het muziekleven tot 1800 (Komter-Kuipers) en een algemene (*Muzyk in Fryslân* 1997). Een gedeelte van de

literatuur over de muziekgeschiedenis van Friesland, waaronder de genoemde boeken, is in het Fries geschreven.

Boeken over *genres* zijn betrekkelijk zeldzaam. Noske's *Music bridging divided religions* (1989), over het motet, is een van de weinige voorbeelden, in opzet overigens aanvechtbaar. Andere studies betreffen niet zozeer een afgebakend muzikaal genre, maar eerder een facet van het muziekleven: Doove's studie over de muziek aan de Leidse universiteit (1975), Kat's studie over de katholieke kerkmuziek in Nederland (1939), Bottenheim's studie over de opera in Nederland (1946). In deze werken wordt de geschiedenis van het genoemde onderwerp over een langere periode behandeld; een deel is aan de zeventiende en achttiende eeuw gewijd.

Boeken over *componisten* zijn in vrij grote getale geschreven, het meest uiteraard over de componisten in de top-10-lijst. Wij noemen hier de monografieën over Van Eyck (Van den Hul, Van Baak Griffioen, Wind), Hellendaal (Haasnoot), De Fesch (Van den Brecht, Tusler), Locatelli (Koole, Dunning), Sybrandus van Noordt (Verhagen), Schuyt (Annegarn), Sweelinck (Van den Sigtenhorst Meyer, Curtis, Noske, Dirksen) en Van Wassenaer (Dunning, Rasch/Vlaardingerbroek). Over andere componisten zijn bio/bibliografische bijdragen in artikelvorm beschikbaar, waarbij vooral namen uit het tweede garnituur zijn vertegenwoordigd (Groneman, De Konink). Een enkele keer is een universitaire muziekwetenschappelijke scriptie de beste informatiebron (Anders, Ruloffs). Maar een aantal min of meer belangrijke componisten wacht nog steeds op een goede, alomvattende of samenvattende studie. Soms is de meest uitvoerige informatie nog te vinden in inleidingen van muziekguiden (Brunnenmüller, Graf, Havingha, Petersen).

In veel gevallen kan men, zowel met betrekking tot al genoemde als nog niet genoemde componisten, terecht bij bio/bibliografische schetsen van enkele bladzijden, zoals die bijvoorbeeld te vinden zijn in het *HonderdComponistenBoek* (1997) en in *Hef aan! Bataaf* (1997). En als dit niet werkt moet men zijn toevlucht nemen tot encyclopedische bijdragen, bijvoorbeeld in de *New Grove Dictionary of Music and Musicians* (1980; second edition 2001). Wat betreft de top-10 en de tweede garnituur is er altijd ergens wel wat informatie te vinden. In de restgroep bevinden zich nog velen over wie in de beschikbare literatuur tot nu toe tittel noch jota te vinden is. In het informatiedeel van deze paragraaf is een overzicht opgenomen van basispublicaties ten aanzien van componisten, dat wil zeggen de meest uitvoerige informatiebron die op dit moment beschikbaar is, zij het beperkt tot boeken, tijdschriftartikelen, encyclopedische bijdragen en inleidingen van muziekguiden.

Analytische studies met betrekking tot Nederlandse muziek uit de zeventiende en achttiende eeuw zijn niet zo heel talrijk. Dit is wel begrijpelijk: deze studies hebben immers het meeste zin bij werken van componisten die in de muziekgeschiedenis hetzij maatgevend zijn geweest voor bepaalde stilistische vernieuwingen (Monteverdi), hetzij als modelvoorbeeld hebben gediend voor bepaalde genres en stijlen (Corelli) of uniek zijn geweest in hun compositorische productie (Bach). Weinig componisten onder beschouwing hier kunnen aanspraak maken op deze status, maar ze zijn er wel. Sweelinck is natuurlijk de belangrijkste figuur en de meeste studies aan hem gewijd reserveren dan ook ruimte voor analyses van zijn werken, dikwijls in een vergelijkende historische context (Van den Sigtenhorst Meyer, Curtis, Noske, Dirksen). Locatelli neemt in dit opzicht een goede tweede plaats in (Koole, Dunning, *Intorno*). Daarbuiten zijn analytische studies zeldzaam: in de literatuur vindt men voorbeelden van uiteenlopende aard (betreffende bijvoorbeeld Van Eyck, Huygens en Van Wassenaer). Analytische studies van mindere goden hebben meestal tot doel de componist te plaatsen in de muziekhistorische ontwikkeling, en invloeden van andere componisten, landen of stromingen te identificeren. Slechts in zeer beperkte mate is het mogelijk historische Nederlandse muziektheoretische geschriften bij deze beschouwingen te betrekken, eenvoudigweg omdat deze schaars zijn en dikwijls persoonlijk van aard (Blankenburg, Lustig).

Over de belangrijkste in de Republiek gevestigde *muziekuitgeverijen* van de 18de eeuw zijn studies in boekvorm beschikbaar: Roger en Le Cène (Lesure), Witvogel (Dunning) en Hummel (Johansson). Het informatiedeel vermeldt deze titels benevens nog een aantal over andere uitgevers.

Boeken over de *muziekinstrumentenbouw* in de Republiek vullen een kast op zichzelf. Onoverzienbaar is de literatuur over het orgel in de zeventiende en achttiende eeuw, maar ook zijn er boeken over het klokgieten, zowel algemeen (Lehr) als voor een bepaalde plaats (Utrecht: van den Hul; Delft: Meilink), de vioolbouw (Balfoort, Möller) en de blaasinstrumentenbouw (Van Acht; Bouterse). De klavecimbelbouw moet het voorlopig stellen met enkele uitvoerige artikelen (Curtis, Gierveld).

Helaas is in de literatuur over instrumentenbouw en -gebruik de gewoonte ontstaan om termen te gebruiken als ‘orgelkunst’ en ‘beiaardkunst’, die eigenlijk betekenisloos zijn: wat moeten we verstaan onder de kunst van het orgel? Beter waren termen als *orgelcultuur* en *beiaardcultuur* op hun plaats geweest.²

Zeer veel informatie over Nederlandse muziekgeschiedenis uit de zeventiende en achttiende eeuw is aanwezig in tijdschriftartikelen. Het basistijdschrift op dit gebied is het *Tijdschrift van de (Koninklijke) Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis*, waarvan het eerste nummer in 1882 verscheen (waarmee het een van de oudste nog bestaande muziekwetenschappelijke tijdschriften ter wereld is). Aan het *Tijdschrift* vooraf gingen drie delen met *Bouwsteenen: Eerste-Derde Jaarboek der Vereeniging voor Nederlandsche Muziekgeschiedenis* (1872-1881). De huidige titel van het tijdschrift dateert uit 1961, de toevoeging *Koninklijke* uit 1994. Eerdere jaren dragen andere titels, zoals *Tijdschrift der Vereeniging voor Noord-Nederlands Muziekgeschiedenis* (Deel 1-8, 1882-1908), *Tijdschrift der Vereeniging voor Nederlandsche Muziekgeschiedenis* (Deel 9-16, 1909-1946) en *Tijdschrift voor Muziekwetenschap* (deel 17-18, 1948-1959). Wij zullen het steeds onder de huidige benaming, zij het vaak afgekort tot *TVNM* of *TKVNM*, citeren.

Omdat het *Tijdschrift* aanvankelijk in afleveringen uitkwam, waarvan vier samen een deel vormden, zonder een vaste koppeling met verschijningsjaren, en een deel gewoonlijk verschillende jaren besloeg, is de datering van afleveringen vaak een probleem. Ter oplossing van dat probleem dient de tabel in het informatiedeel van deze paragraaf. Tot en met 1972 beslaat een deel meestal drie of vier jaren. Alleen de oorlogsjaren (zowel 1914-1918 en 1940-1945) laten een geringere verschijningsfrequentie zien, alsmede de decennia volgende op de oorlogsjaren (1918-1928, 1945-1955). Sinds 1973 wordt een jaargangstelsel aangehouden, waarbij een jaargang doorgaans twee afleveringen omvat. In aantallen bladzijden is er - uitgezonderd de twee kwakkelperiodes - een globale stijging geweest van de beginperiode met ca. 100 bladzijden per jaar tot aan de huidige periode met ca. 150 bladzijden per jaar. De eerste 85 jaar van zijn bestaan heeft het *Tijdschrift* zonder persoonlijke redacteur overleefd; naar het lijkt was het bestuur van de *Vereeniging* direct of indirect verantwoordelijk voor de redactie. Van 1968 tot 1988 voerde Willem Elders de hoofdredactie, van 1989 tot 1997 Arend Jan Gierveld de eindredactie. Thans is Eric Jas eindredacteur.

De inhoud van het *Tijdschrift* hangt vrij nauw samen met de ontwikkeling van de muziekwetenschap in Nederland in het algemeen. De *Vereeniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis* is opgericht in 1868, aanvankelijk als filiaalvereniging van de *Maatschappij tot Bevordering der Toonkunst*, onder invloed van romantische stromingen die gericht waren op de ontsluiting van het (naar veronderstelling grootse) Nederlandse verleden. De oprichters en eerste leden waren enthousiaste amateurs, die, waar ze konden, informatie over oude Nederlandse muziek boven water brachten. Eerst werden de aangevoerde brokstukken ondergebracht in de *Bouwsteenen* (1872, 1874, 1881), dan in het *Tijdschrift* (vanaf 1882). Omdat het 17de- en 18de-eeuwse het oudere materiaal in omvang natuurlijk verre overtrof en de negentiende eeuw nog te recent was, is het begrijpelijk dat de *Bouwsteenen* vooral met gegevens over de republikeinse periode zijn gevuld.

2. In woorden als *schilderkunst*, *beeldhouwkunst*, enzovoorts is het woorddeel voor *-kunst* een werkwoordstam en géén zelfstandig naamwoord. Het Duits kent wel woorden waar het deel voor *-kunst* een zelfstandig naamwoord is (*Buchkunst*).

Datzelfde geldt voor de eerste veertig jaar van het *Tijdschrift*, met bijdragen van bijv. J.P.N. Land (1834-1897), D.F. Scheurleer (1855-1927) en J.W. Enschedé (1865-1926). Deze bijdragen zijn in het algemeen inventariserend van aard en noch musicologisch noch muzikaal-analytisch erg diepgravend.

Vanaf 1930 kan men met de benoeming van Albert Smijers tot hoogleraar in Utrecht (1888-1957) en Karel Philip Bernet Kempers (1897-1974) tot privaat-docent in Amsterdam spreken van een professionele muziekwetenschap in Nederland. Het gegeven dat Smijers' eerste belangstelling de Nederlandse muziek van de Renaissance (in de geografisch meest uitgebreide zin van het woord) geldt en die van Bernet Kempers (ondanks zijn dissertatie over Clemens non Papa) de Duitse hoogromantiek, leidt onvermijdelijk tot een geringere belangstelling van academische zijde en daarmee geleidelijk ook van VNM-zijde voor de muziekgeschiedenis van de Republiek. In het *Tijdschrift* gaan artikelen over de 'Nederlandse' muziek van vóór 1600 overheersen. Pas ruim na de Tweede Wereldoorlog herleeft in muziekwetenschappelijke kringen en in de VNM de belangstelling voor de Nederlandse muziek tussen 1600 en 1800, zij het dat de belangstelling voor de renaissance-polyfonisten is gebleven. Wat betreft de muziekgeschiedenis van de Republiek is het werk van Frits Noske (1920-1993) en Albert Dunning (1935-) het belangrijkste, maar zij zijn bepaald niet de enigen. Van de laatste generatie kan het werk worden genoemd van Louis Peter Grijp, Johan Giskes en Thiemo Wind.

Een aantal jaren bestaat aan de Opleiding (voorheen Vakgroep) Muziekwetenschap van de Universiteit Utrecht namens de MuziekGroep Nederland (voorheen Centrum Nederlandse Muziek) de bijzondere leerstoel 'Nederlandse muziek na 1600.' De leerstoel is eerst bezet door Rokus de Groot (1994-2000), vervolgens door Emile Wennekes (2000-2008). Het zwaartepunt van de werkzaamheden van de leerstoel ligt bij de Nederlandse muziekgeschiedenis van recentere tijden dan de Republiek. Colleges in de Nederlandse muziekgeschiedenis vanaf 1600 bestaan aan de genoemde Vakgroep achtereenvolgens Opleiding sinds 1992. Mede door het verschijnen van *Een muziekgeschiedenis der Nederlanden* onder hoofdredactie van Louis Peter Grijp in 2001, sinds datzelfde jaar bijzonder hoogleraar 'Liedcultuur' bij dezelfde Opleiding namens het Meertens-Instituut in Amsterdam, begint de Nederlandse muziekgeschiedenis, inclusief de oudere, zich toch als universitair vak te profileren.

De tijdschriften *Mens & Melodie* (Jaargang 1, 1946) en *Tijdschrift voor Oude Muziek* (Jaargang 1, 1986) bevatten met een zekere regelmaat artikelen over Nederlandse muziek(geschiedenis) uit de zeventiende en achttiende eeuw. Artikelen over orgels en organisten uit deze periode vindt men in *Het Orgel*, *De Mixtuur* en andere orgeltijdschriften. Een rijke, niet altijd ten volle benutte bron wordt bovendien gevormd door de vele lokaal-historische tijdschriften, zoals *Amstelodamum* en *Jaarboek Amstelodamum* (Amsterdam), *Jaarboekje Oud-Utrecht*, *Jaarboek Die Haghe*, enz. In de onderhavige studie is geprobeerd deze verscheidenheid aan informatiebronnen optimaal te benutten.

5.2 Muziekuitgaven

Bij het oprichten van de Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis in 1868 was het verzorgen van uitgaven van oude Nederlandse muziek een van de hoofddoelstellingen. Tot de Tweede Wereldoorlog gebeurde dat (behalve door de aparte series *Opera Omnia* van Sweelinck, Obrecht en Josquin) door middel van een serie met de prozaïsche titel *Uitgave ... van de Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis*, waarbij de puntjes (...) voor een nummer staan. In de beginjaren domineerden uitgaven van Sweelinck, alsmede werken uit de vijftiende- en zestiende-eeuwse polyfone traditie, van Obrecht tot en met Tollius. Over de gehele serie genomen is slechts een klein aantal delen voor de republikeinse periode van belang, terwijl de editietechniek vaak matig is. Genoemd kunnen worden:

Nr. Jaar	Componist en korte titel
19 1896	Anthoni van Noordt, <i>Tabulatuur-boek</i> 1659
20 1897	<i>Oud-Hollandsche boerenliedjes en contradansen</i> (bewerking Julius Röntgen; 23 1900 Tweede bundel; 33 1912 Derde-vierde bundel; 36 1916 Vijfde bundel)
21 1898	<i>Marschen ... Spaansche Successie-oorlog 1702-1713</i> (bewerking Anton Averkamp)
28 1907	Johan Schenck, <i>Scherzi musicali</i>
31 1911	Pietro Antonio Locatelli, twee vioolsonates
37 1918	Klaviermuziek uit het Klavierboek van Anna Maria van Eijl
42 1931	Cornelis Thymanszoon Padbrué, <i>Kruisbergh</i>
45 1937	Cornelis Schuyt, madrigalen

Na de Tweede Wereldoorlog werd het uitgavenbeleid van de VNM op een nieuwe leest geschoeid, met twee series, de *Monumenta Musica Neerlandica* (MMN) voor het grote werk en de *Exempla Musica Neerlandica* (EMN) voor het kleinere. De series hebben echter vooralsnog niet geleid tot een evenwichtige beschikbaarheid van Nederlandse muziekwerken uit de hier behandelde periode. Van de *Monumenta* hebben de volgende delen betrekking op de Nederlandse muziek van de zeventiende en de achttiende eeuw:

MMN 2	1959	Klavierboek van Anna Maria van Eijl (editie Noske)
MMN 3	1961	Nederlandse klaviermuziek 16de-17de eeuw (Curtis)
MMN 4	1961	Locatelli, <i>Introduzioni teatrali</i> (Koole)
MMN 5	1962	Padbrué, <i>Nederlandse madrigalen (=Kusjes)</i> (Noske)
MMN 10	1980-1984	Schuyt, <i>Opera omnia</i> (drie delen; Annegarn)
MMN 11	1976	Anthony van Noordt, <i>Tabulatuur-boeck</i> (Van Biezen)
MMN 12	1979	Hollanders, <i>Concerti ecclesiastici</i> (Noske)
MMN 16	1985	Verrijt, <i>Flammæ divinæ</i> (Noske)

Andere delen betreffen werken uit eerdere periodes (15de-16de eeuw) en ‘buitenlandse werken’ van Nederlands/buitenlandse componisten (Hellendaal’s *Grand concertos* opus 3).

Van de *Exempla* vallen slechts enkele delen binnen het hier bestreken gebied:

EMN 1	1964	Bustijn, Drie klavecimbelsuites (editie Curtis)
EMN 15	1982	Benedictus, Vier motetten (Waltmans)
EMN 16	1991	Sweelinck e.a., Acht koraalbewerkingen (Dirksen)
EMN 19	1998	De Fesch, <i>Missa in G</i> (Dekker & Van Heuvel)

Buiten de genoemde series is werk verschenen van Rynoldus Popma van Oevering (klaviersuites) en Hendrik Speuy (psalmbewerkingen).

In 2001 is begin gemaakt met een nieuwe serie van Nederlandse muziek uit de zeventiende en de achttiende eeuw, onder de titel *Muziek uit de Republiek*; de schrijver dezes is general editor. In de deelserie *Achttiende-eeuwse klaviermuziek* zijn acht deeltjes verschenen met werk van Quirinus van Blankenburg, Leonhard Frischmuth, Louis Gautier, Christian Gottlieb Nicolai en anderen. In de serie *Speciale Projecten* verscheen Joachim van den Hoves *Florida* in facsimile en het zogenaamde Luitboek van Thysius.

Uitgaven van Nederlandse muziek uit de zeventiende en de achttiende eeuw zijn na de Tweede Wereldoorlog voor een niet onbelangrijk deel ook *buiten* de KVNМ verschenen. De serie *Oud-Nederlandsche Speelmuziek*, samengesteld door W.H. Thijsse, verscheen kort na de oorlogsjaren bij Albersen in Den Haag, CONSTANTIJN HUYGENS’ *Pathodia sacra et profana* bij de Noord-Hollandsche Uitg.mij. (Amsterdam 1957), JACOB VAN EYCK’s *Der fluyten lust-hof* bij XYZ (Amsterdam 1957-1958), NICOLAS VALLET’s oeuvre voor luit (editie Monique Rollin) bij het Centre National de la Recherche Scientifique (Parijs 1970), *’t Uitnement kabinet* (10 delen) bij Saul Groen (Amsterdam 1973-1978), enz. De uitgave van het verzamelde werk van WILLEM DE FESCH (editie Robert Tusler) verscheen bij Donemus/Nederlandse Muziek Groep (Amsterdam),

een soortgelijke uitgave van het werk van PIETRO ANTONIO LOCATELLI (general editor Albert Dunning) bij Schott (Wenen).

Een substantiële afgeronde uitgave van de volledige werken van een componist bestaat voor JAN PIETERSZOOM SWEELINCK in tweevoud: de editie Max Seiffert, verschenen rond de vorige eeuwwisseling (1894-1901, tien delen) en de nieuwe editie (1968-1990, elf banden). Van sommige belangrijke componisten is het bewaard gebleven oeuvre zo klein dat één of twee uitgaven volstaan om het volledig beschikbaar te maken (JACOB VAN EYCK, CONSTANTIJN HUYGENS, UNICO WILHELM VAN WASSENAER); in deze gevallen wordt doorgaans niet van 'verzamelde werken' gesproken.

Het lijkt wel alsof in het algemeen 17de-eeuwse Nederlandse muziek vollediger in moderne uitgave beschikbaar is dan 18de-eeuwse. Behalve de al gereleveerde uitgaven van werk van Sweelinck, Schuyt, Vallet, Van Eyck en Huygens zijn er edities van werken van HENDRIK JOOSTEN SPEUY, CORNELIS THYMANZOOM PADBRUÉ, ANTHONY VAN NOORDT, de *Monumenta Musica Neerlandica* deel 2 en 3 met klaviermuziek, het volledige *Uitnement Cabinet*, enz. Repertoire uit de periode rond 1700 is in wisselende mate in moderne uitgave beschikbaar, zoals werken van JOHAN SCHENCK, SERVAAS DE KONINK, HENDRIK ANDERS, HENRICO ALBICASTRO, DAVID PETERSEN, JACOB NOZEMAN, PIETER BUSTIJN, JACOB KLEIN, GERHARDUS HAVINGHA, en anderen. Wat betreft de tweede helft van de achttiende eeuw is de situatie ronduit slecht: van componisten zoals CHRISTIAN ERNST GRAF, FRANCESCO PASQUALE RICCI, JOHANN AUGUST JUST, FRIEDRICH SCHWINDL, IGNAZIO RAIMONDI, JOSPEH SCHMITT, CHRISTIAN FRIEDRICH RÜPPE, GIOVANNI BATTISTA ZINGONI, CAROLUS ANTONIUS FODOR en tijdgenoten is ten hoogste een klein deel in moderne uitgave beschikbaar, in veel gevallen helemaal niets.

Sinds een aantal jaren speelt ook het uitgeven van oude muziekwerken in facsimile een belangrijke rol. Wat betreft de Nederlandse muziek is het aanbod, net als bij de moderne uitgaven, versnipperd. In de serie *Facsimilia Musica Neerlandica* van de VNM verschenen zeer fraai de vioolsonates opus 2 van PIETER HELLENDAAAL. In de wat eenvoudiger serie *Dutch Music Facsimiles* vindt men reprints van ELIAS BRUNNENMÜLLER en JOHANN AUGUST JUST. De Stimu (Utrecht) verzorgde met de Nederlandse Luitvereniging de complete uitgave in facsimile van het oeuvre voor luit van Nicolas Vallet. Saul Groen (Amsterdam) tekende voor de facsimile-uitgave van *Der fluyten lust-hof* van Jacob van Eyck, Musica te Peer (België) voor die van de *Tyd- en konst-oeffeningen* Opus 2 van Johan Schenck, de Société de Musicologie de Languedoc te Béziers (Frankrijk) voor die van de *Scherzi musicali ... Opera sesta* van dezelfde componist, de Stimu te Utrecht voor de *Speelstukken* van David Petersen, het Zeeuws Genootschap van Wetenschappen (Middelburg) voor de klaviersuites van Pieter Bustijn, enz. De serie *Performers' Facsimiles* van Broude (New York) bevat inmiddels een vrij groot aantal delen naar oorspronkelijke uitgaven van Estienne Roger en Michel-Charles le Cène (ARCANGELO CORELLI, ANTONIO VIVALDI, Johann Christian Schickhardt), de *Collection Dominantes* van Edition J.-M. Fuzeau in Courlay (Frankrijk), heel wat van Locatelli. Ook zijn via King's Music (Huntingdon, GB) tal van in Amsterdam verschenen edities (meestal van de persen van Roger en Le Cène) in facsimile verkrijgbaar.

Door de microfiche-projecten van IDC Microform Publishers te Leiden en MMF Publications te Lisse in samenwerking met het Haags Gemeentemuseum is het bezit aan musicalia van de belangrijkste verzamelingen in Nederland op microfiche verkrijgbaar. Beide firma's hebben het opgenomen materiaal gerangschikt in series, die naar genre zijn ingevuld. Verwijzingen naar de in deze series opgenomen microfiche-edities zijn systematisch opgenomen in de werklijsten van de componisten in het Lexicon-deel van deze studie. Al worden op deze wijze tal van werken gemakkelijk in de oorspronkelijke vorm beschikbaar - wat vooral voor het repertoire uit de tweede helft van de achttiende eeuw van geen gering belang is -, door de gekozen werkwijze

loopt enerzijds materiaal van Nederlandse en buitenlandse herkomst kris-kras door elkaar en is anderzijds toch maar een deel van het materiaal van Nederlandse herkomst op deze wijze toegankelijk.

5.3 Geluidsmateriaal

Een redelijke hoeveelheid Nederlandse muziek uit de zeventiende en de achttiende eeuw is inmiddels op een geluidsdrager (CD, LP) beschikbaar. Belangrijke verzamelingen met muziek van verschillende componisten (uit de gehele Nederlandse muziekgeschiedenis) zijn de twee cassettes met LPs (nu 6 CDs) van het Residentie-Orkest onder het opschrift '400 Jaar Nederlandse Muziek,' de CDs bij het Teleac-cursusboek en de serie NM Classics, uitgebracht door CNM (Centrum Nederlandse Muziek) te Hilversum, nu MGN (MuziekGroep Nederland) te Amsterdam. Van componisten als Sweelinck, Van Eyck, De Fesch, Van Wassenaer, Locatelli en Hellendaal is in de loop der tijden al heel wat op de plaat gezet.

Het geval Van Wassenaer laat echter zien dat Nederlandse muziek niet bij voorbaat een gewenst artikel op de plaat is. In de tijd dat zijn *Concerti armonici* nog aan Pergolesi en/of Ricciotti konden worden toegeschreven (tot 1980), werden ze vrijwel jaarlijks door een of ander barokspelend gezelschap (I Musici, Solisten van Zagreb, Stuttgarter Kammerorchester, enz., enz.) op de plaat gezet. In 1980 wordt bekend dat een tot dan toe onbekende Nederlander de componist is geweest en er volgt een drastische afname in het aantal opnames. Uit de jaren-1980 en de vroege jaren-1990 kunnen slechts de integrale opnames door het Amsterdam Baroque Orchestra en het Combattimento Consort worden gemeld en de opname van een enkel concert door het Residentie-Orkest, alles Nederlandse producties dus. De laatste jaren lijkt deze trend weer om te buigen naar een internationale acceptatie en appreciatie van deze werken.

De laatste jaren is er in Nederland zelf een duidelijke trend om zich bij het uitbrengen van CDs ook van Nederlands materiaal te bedienen. Wel gaat het dan heel vaak om verzamel-CDs, rond een bepaald genre (*Baroque concerti*; *Lute music*) of thema (Kerstmuziek; Klassiek en romantiek) of ook rond een bepaald instrument (*Het orgel in de Pelstergasthuiskerk Groningen*) of ensemble (Camerata Trajectina) gerangschikt. Wat dan bij elkaar op een plaat komt is dan nogal eens van vele factoren afhankelijk.

Relatief zeldzaam is het dat een volledig opus of vergelijkbare portie muziek van één componist op de plaat is gezet (Petersen: *Speelstukken*; Klein: cellosonates opus 2; De Fesch: concerten opus 5; Just: klaviertrio's opus 2). In andere gevallen is een ruime selectie uit een werkbestand opgenomen (Van Noordt: *Tabulatueroeek*), in weer andere gevallen een keuze uit verschillende oorspronkelijke bundels (De Fesch: vioolconcerten).

5.4 Oorspronkelijk materiaal

Wanneer oude Nederlandse muziek niet in moderne uitgave of facsimile-uitgave beschikbaar en/of bereikbaar is, is het onontkoombaar de oorspronkelijke bron (druk of handschrift) te raadplegen. Dankzij een hulpmiddel als de RISM (enerzijds de *Sammeldrucke*, anderzijds de *Einzeldrucke*) is het localiseren van originele drukken meestal een niet al te moeilijke opgave. Het opsporen van handschriften is lastiger. Het handschriftendeel van de RISM is nog verre van volledig en dat betekent dat Eitners *Quellenlexikon* uit 1905 het laatste recht-toe-recht-aan werk op dit gebied is, in die zin dat men de naam van een willekeurige componist kan opzoeken en dan vermeldingen vindt van de vindplaatsen van handschriften. Maar Eitner is een eeuw na dato natuurlijk volstrekt verouderd en dat betekent dat de beschikbaarheid van handschriften grotendeels afhangt van toeval. Het beste is de situatie waar bibliotheken een goede, volledige catalogus hebben gepubliceerd of waar

onderzoekers ten aanzien van een componist een goede speurtocht hebben ondernomen. Het Lexicon bij deze studie probeert alle informatie die op deze wijze beschikbaar is te bundelen.

Een belangrijk deel van het originele materiaal is in Nederlandse bibliotheken te vinden. De grootste collecties wat dit betreft binnen Nederland zijn die van het Haags Gemeentemuseum (thans ondergebracht in het Nederlands Muziek-Instituut in Den Haag, gevestigd in het complex van de Koninklijke Bibliotheek), de Toonkunst-Bibliotheek te Amsterdam (thans ondergebracht in de Universiteitsbibliotheek in Amsterdam) en de Rariora-collectie van het voormalige Instituut voor Muziekwetenschap van de Universiteit te Utrecht, thans ondergebracht in de Universiteitsbibliotheek aldaar. De Haagse collectie is gebaseerd op de verzameling van D.F. Scheurleer (overleden 1926), die te Amsterdam op die van de Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis (in 1952 aangekocht). Te Den Haag bevindt zich ook de Musica-Neerlandica-collectie, gebaseerd op de verzameling van Willem Noske; ook deze is thans bij het Nederlands Muziek-Instituut ondergebracht. Kleinere - maar beslist niet onbelangrijke - collecties van muziekhistorisch materiaal zijn de universiteitsbibliotheken van Amsterdam, Leiden, Utrecht, Nijmegen en Groningen, de stadsbibliotheken van Haarlem en Rotterdam, de Friese Bibliotheek in Leeuwarden, de huisarchieven van Amerongen en Twickel (Delden) en het Koninklijk Huisarchief in Den Haag. Daarnaast zijn er nog tal van andersoortige bibliotheken, terwijl ook archieven en particuliere verzamelingen niet vergeten mogen worden.

Een niet onbelangrijke hoeveelheid origineel materiaal met betrekking tot de Nederlandse muziekgeschiedenis is in buitenlandse bibliotheken te vinden. De belangrijkste collecties zijn die van de British Library te Londen, de Bibliothèque Nationale de France te Parijs, de Koninklijke Bibliotheek te Brussel en de bibliotheek van het Conservatoire Royal de Musique te Brussel. Kleinere, maar significante bestanden aan oude Nederlandse muziek zijn ook te vinden in andere Engelse bibliotheken (vooral Oxford: Bodleian Library en Durham: Cathedral Library), in Berlijn (Deutsche Staatsbibliothek), in Wiesentheid (Musiksammlung Schönborn-Wiesentheid), in Zweedse bibliotheken (Norrköping; Linköping; Uppsala; Stockholm; Leufsta Bruk; Lund) en in de Library of Congress te Washington DC. Daarnaast zijn er talloze grotere en kleinere bibliotheken over de hele wereld met meer of minder Nederlands materiaal uit de 17de en de 18de eeuw, te veel om op te noemen.

Van veel bibliotheken - in binnen- en buitenland - zijn gedrukte catalogi beschikbaar die van dienst kunnen zijn bij de voorbereidingen van de zoektocht naar materiaal in verband met een bepaald onderwerp.

De collecties met muzikaal repertoire bezitten doorgaans ook zeventiende- en achttiende-eeuwse boeken *over* muziek. Voor liedboeken en niet-noten-materiaal met betekenis voor de muziekgeschiedenis (toneelstukken, tekstboeken, dichtbundels, enz.) zijn in Nederland de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag en de Universiteitsbibliotheken van Leiden en Amsterdam de eerste plaatsen om te zoeken. Maar veel andere bibliotheken met een ruim bezit aan humaniora uit vroeger tijden zijn ook behoorlijk gesorteerd op dit gebied, met name de overige Nederlandse universiteitsbibliotheken. Buiten Nederland mogen de bibliotheken in Brussel, Gent, Parijs, Londen en diverse Duitse en Scandinavische bibliotheken niet worden vergeten. Onmisbare hulpmiddelen bij onderzoek waarbij lied- en psalmboeken van belang een rol spelen, zijn de zgn. Scheurleer-catalogus (1912-1925: alle soorten) en de zgn. *Fontes hymnodiae* (1985: geestelijke liedboeken met melodieën tot 1700). Geautomatiseerde catalogi van bibliotheken en boekenbestanden op nationale schaal (centrale catalogi) en vooral de on-line beschikbaarheid via het internet daarvan vormen tegenwoordig hulpmiddelen die niet meer weg te denken zijn. Niet minder belangrijk is de geautomatiseerde en on-line beschikbaarheid van bibliografische hulpmiddelen als de RISM (Répertoire International des Sources Musicales) en de RILM (Répertoire International de Literature Musicale). Datzelfde internet is uiteraard een *Fundgrube* voor informatie op de meest uiteenlopende terreinen, al is het veeleer een heuristisch middel dan

een werkelijke bron: de waarde van de informatie hangt af van de betrouwbaarheid van de ontwerper van de website en de permanente beschikbaarheid is geenszins gegarandeerd.

Er is veel oorspronkelijk materiaal verloren gegaan, van het citerboek van Jan Pieterszoon Sweelinck, via het grootste deel van het vocale oeuvre van Cornelis de Leeuw en het instrumentaal oeuvre van Constantijn Huygens en Dirck Scholl tot en met het opus 9 van Locatelli, alsmede een onnoemelijk aantal bundels van andere componisten. Het zou gemakkelijk zijn een complete schaduwmuziekgeschiedenis van de Republiek te schrijven waarin uitsluitend verloren gegane muziekwerken zouden worden vermeld. Informatie over deze werken komt vooral uit oude catalogi, inventarissen en bibliografieën. Ook komt het voor dat werken in de negentiende eeuw nog door musicologen zijn gezien en beschreven, maar sindsdien onvindbaar zijn (Van Vreeswijk). Een enkele keer is het verlies zelfs zeer recent (Albicastro's Op. 9, ongeveer tien jaar geleden verkocht.) Maar daartegenover staat dat er ook met een zekere regelmaat weer verloren gewaande muziek boven water komt of dat er muziek wordt gevonden waarvan het bestaan niet bekend was.

Er zit echter ook nog wat tussen volledig bewaard gebleven zijn en volledig verloren zijn gegaan: vele muzikale bronnen uit de Nederlandse zeventiende en achttiende eeuw zijn onvolledig bewaard gebleven. Soms is het verlies beperkt en is met wat over blijft goed te werken, soms is slechts een fragment (één of enkele stemboeken) bewaard gebleven en geeft het slechts een indicatie van wat er is geweest.

Handgeschreven materiaal speelt een bescheiden, doch niet te verwaarlozen rol vergeleken met de grote hoeveelheden bewaard gebleven drukwerk. Men treft het doorgaans aan in de collecties die ook het gedrukte materiaal bezitten. Van eminent muziekhistorisch belang zijn onder meer de handschriften van Nozeman's vioolsonates (Den Haag, Neerlandica) en Van Wassenaer's concerten (Twickel). Verder is de handgeschreven overlevering van belang voor componisten van uiteenlopende betekenis en aard als Sweelinck, Schenck, De Konink, Mahaut, Croebelis, Nielen, Graf, Just, en anderen. Wat betreft het handgeschreven materiaal moet men zich echter realiseren dat het meeste van wat er is geweest nu verloren is. De waarheid van deze opmerking wordt duidelijk wanneer men constateert dat van een oude inventaris van handschriften doorgaans *niets* meer in huidige collecties is aan te wijzen.

Het handgeschreven materiaal heeft in de geschiedenis natuurlijk ook een andere rol gespeeld dan het gedrukte. Het drukwerk is gemaakt voor publicatie, bekendmaking en verspreiding. Het kan niet anders zijn geweest dan dat het in druk verschijnen van een werk de auteur ervan het nodige prestige heeft opgeleverd. Door de oplage van tenminste enkele honderden (en via herdrukken misschien duizenden) van een gedrukt werk kon dit zijn weg vinden naar talloze afnemers en gebruikers en aldus een factor van gewicht zijn in de ontwikkeling van de muziekgeschiedenis. Een handschrift wordt daarentegen in enkelvoud vervaardigd, in principe ten behoeve van de eerste bezitter. De invloed van het werk buiten de directe kring van die bezitter kan nooit groot zijn geweest. Wat betreft de achttiende eeuw kan deze laatste uitspraak wel worden genuanceerd: in deze tijd dient de productie van handschriften mede de verspreiding van muzikaal werk als ging het om exemplaren van een gedrukte uitgave.

Voor de geschiedenis van het repertoire is uiteraard het oorspronkelijke muzikale materiaal van grote betekenis. Maar om de geschiedenis van het muziekleven te schrijven is tevens de studie van een grote hoeveelheid andersoortig bronnenmateriaal nodig, namelijk dat betreffende de personen die in dat muziekleven actief waren en betreffende de instellingen waar de muziek een rol speelde. De volgende paragraaf zal een korte inleiding op deze bezigheden geven.

5.5 Onderzoek

Er zijn nog heel wat hiaten in onze kennis van de Nederlandse muziekgeschiedenis van de zeventiende en de achttiende eeuw. Alleen onderzoek kan deze leemtes opvullen. Zo'n onderzoek begint uiteraard met het bijeenbrengen van wat in de literatuur juist *wel* bekend is, maar ervaring leert dat het nodig is elk detail op z'n correctheid, nauwkeurigheid en toepasselijkheid te controleren. Men zij gewaarschuwd tegen fouten die ontstaan door het overschrijven van (onjuiste) informatie! Parallel aan de literatuurstudie moet men proberen al het bijbehorende notenmateriaal (handschriften, oude drukken, moderne uitgaven) al of niet in fotokopie bij elkaar te brengen.

Dan begint het eigenlijke werk. De grotere en kleinere steden in Nederland beschikken allemaal over hun eigen, openbare archiefdiensten. Veel van deze archieven bestrijken ook het omliggende gebied. Archieven uit de kleinste plaatsen zijn per regio of provincie bijeengebracht in streekarchieven of in de zgn. Rijksarchieven, steeds gevestigd in de provinciehoofdstad. Archieven van de landelijke/federale instellingen (Staten Generaal, leger, vloot, VOC, enz.) vindt men in het Algemeen Rijksarchief te Den Haag (dat tevens als gewoon Rijksarchief voor Zuid-Holland fungeert), terwijl de archieven van het stadhouderlijk/koninklijk huis Oranje Nassau ondergebracht zijn in het Koninklijk Huisarchief te Den Haag (alleen na voorbereiding en voorafgaande afspraak toegankelijk).

Als men archiefbezoek gaat ondernemen, is het zaak zich goed voor te bereiden. Wat wil men precies weten? Zijn er in de literatuur al aanwijzingen te vinden in welke archieven te zoeken? Enz. Vaak zal men beginnen met biografische basisgegevens, zoals geboorte, huwelijk en overlijden, hopelijk te vinden via geïndexeerde doop-, (onder)trouw- en begraafboeken. In het verlengde hiervan liggen poorterboeken. Als men over archieven van instellingen waar musici in dienst zijn geweest (steden, kerken, hof, theaters, muziekcolleges, enz.) kan beschikken is dat natuurlijk een grote winst. Notulen (of resoluties, besluiten, protocollen), rekeningen, kronieken, contracten, instructies, correspondentie, enzovoorts leveren allerhande informatie.

Notariële archieven zijn, indien via klappers toegankelijk, een bron van een grote diversiteit van informatie (bijv. contracten, onroerend goed, conflicten, enz.). Persoonlijk materiaal (correspondentie, huishoudelijke rekeningen, enz.) is niet vaak beschikbaar. Rondom CONSTANTIJN HUYGENS is het in grote hoeveelheid beschikbaar, maar daarbuiten is het zeldzaam. Een voorbeeld is de bewaard gebleven correspondentie van de musicus JEAN MALHERBE (Amsterdam, Gemeente-archief).

Dan is er nog allerlei materiaal dat nuttige en nodige aanvullingen kan verschaffen, zoals gedichten, toneelstukken, geschriften van andere aard, schilderijen, prenten, en ander beeldmateriaal, alsmede bewaard gebleven muziekinstrumenten en locaties (kerken, concert- en theaterzalen), bij elkaar te veel en te divers om gedetailleerd te bespreken.

Archiefonderzoek is overigens vaak tijdrovend, terwijl er nooit een garantie voor succes is. Om de gegevens goed te begrijpen, moet men zich verdiepen in de wijze waarop het archief tot stand is gekomen. Tevens moet men niet terugschrikken voor teksten in 17de- en 18de-eeuws handschrift en teksten in het Frans, Latijn en/of Italiaans!³ Daartegenover staat dat men met door archiefonderzoek tot stand gekomen resultaten vermoedelijk wezenlijk nieuwe bouwstenen aan het gebouw van de Nederlandse muziekgeschiedenis levert.

Drie soorten van bronnenmateriaal willen we hier nog apart noemen. In de eerste plaats zijn er inventarissen en catalogi van vroeger muziekbezit, hetzij van bibliotheken, hetzij van boekhandelaren, hetzij van particulieren. Voorbeelden van catalogi van muziekbibliotheken zijn die van de Utrechtse stadsbibliotheek uit 1608 en het Utrechtse stadsmuziekcollege uit 1657. Catalogi van boekhandelaren zijn eensdeels

3. Voor de onderhavige studie werden - zij het *niet* in archieven - ook nog teksten in het Fries en het Zuid-Afrikaans geraadpleegd.

voorraadcatalogi (bijvoorbeeld die JAN VAN DOORN uit 1639 en HENDRIK LAURENSZ uit 1647), anderdeels veilingcatalogi van de nalatenschap (bijvoorbeeld die van Hendrik Laurensz uit 1649 en NICOLAS SELHOFF uit 1759). Soms zijn handgeschreven inventarissen van muziekhandels bewaard gebleven (MICHEL-CHARLES LE CÈNE, 1743). Catalogi van muziekverzamelingen van particulieren, zowel beroepsmusici als amateurs, zijn doorgaans verkoopcatalogi van nalatenschappen (CORNELIS SCHUYT, 1616; CONSTANTIJN HUYGENS, 1688) of handgeschreven inventarissen, opgemaakt voor uiteenlopende doelen (ANTHONIE PANNECOECK, 1661).

Dan zijn er de vele reisbeschrijvingen uit vroeger tijden die muzikale gebeurtenissen aanhalen. Reisbeschrijvingen hebben het voordeel - boven bijkans alle andere soorten van materiaal - dat ze een impressie van het gebeurde en gebodene geven vanuit de luisteraar c.q. consument. In het totaal zijn er waarschijnlijk tientallen 17de- en 18de-eeuwse reisbeschrijvingen die muzikale gebeurtenissen aanroeren, waaronder ook die van Burney, met welke dit hoofdstuk werd geopend. In het literatuurgedeelte van deze paragraaf worden verdere details vermeld.

Een bron van immense rijkdom is tenslotte de 17de- en 18de-eeuwse krant. Terwijl in de zeventiende eeuw alleen Amsterdam en Haarlem over regelmatig verschijnende kranten beschikten, wordt in de achttiende eeuw een eigen krant normaal voor alle grotere steden in de Republiek: Leiden, Den Haag, Rotterdam, Utrecht, Groningen, enz. In de achttiende eeuw verschijnen in Amsterdam, Den Haag en Utrecht ook Franstalige kranten. Met name de advertentiekolommen bevatten een geweldige hoeveelheid informatie over het muzikleven: de aankondiging van muziekgaven, concerten en opera's, de verkoop van instrumenten, vacatures, musici die hun diensten aanbieden, enz. enz. Het totale aantal 'muzikale advertenties' bedraagt vele tienduizenden. Slechts een klein gedeelte daarvan is gepubliceerd; daarnaast bevinden zich bij diverse onderzoekers thuis deelbestanden van kleinere of grotere omvang.

Naast de kranten bestaan er nog andere periodieke publicaties met informatie over muzikale zaken, zoals de *Boekzaal der geleerde waereld* (vanaf 1692), de 18de-eeuwse spectatoriale geschriften, de theatertijdschriften van de tweede helft van de achttiende eeuw, enz.

Om een goede bijdrage aan de Nederlandse muziekgeschiedenis te leveren is het tevens van belang zich te verdiepen in de context waarin de muziek tot stand en tot klinken kwam. Dat betekent dat men zich moet bezighouden met de geschiedenis van de betreffende plek in het algemeen, met van belang zijnde politieke, sociale, culturele en godsdienstige stromingen, met andere kunstvormen zoals de literaire en de beeldende kunsten, nationale en internationale betrekkingen, enz. Muziekgeschiedenis wordt dan een stukje cultuurgeschiedenis.
